

Bakı Teatr Məktəbinin ilk məzununu...

7 sentyabr Azərbaycan incəsənətində, mədəniyyət tarixində öz xüsusi yeri olan Xalq artisti Soltan Dadaşovun anım günüdür.

Soltan Dadaşov 1906-cı il mayın 27-də Bakıda doğulub. Kiçik yaşlarında ruhani təhsili alan Soltanın fərasət və diribaşlığına, oxumağa həvəslı olmasına görə atası türk-rus məktəbinə verib. Qabaqcıl şagird kimi müəllimlərin sevimlisi olan yeniyetmə Soltan buradan da Realnı məktəbə keçib. Gənc yaşlarından klassik şairlərdən Məhəmməd Füzulinin, Molla Pənah Vəqifin, Seyid Əzim Şirvaninin, Qasım bəy Zakirin ədəbi irsini dərinlən mənimsəyən Soltan bəlağətli əruzun əlvan və mürəkkəb vəznələrini dərinlən bilən qiraət xiridarı kimi təməşəq-dinləyicilərin rəğbətini qazanmışdı. Düşüncə tərzinə, idrak və təfəkkürünə görə həmyaşıdlarından irəli gedən Soltan Dadaşov məktəbdə dram dərniyi yaratmışdı. O, şagird dostları ilə Mirzə Fətəli Axundzadənin komediyalarından, Nəcəf bəy Vəzirovun məsxərələrindən, Həşim bəy Vəzirovun məzhəkə və vodevillərindən parçalar seçib təməşələr hazırlayır, özü də bu səhnələrdə həvəskar aktyor kimi çıxış edirdi.

1920-1921-ci illərdə Soltan Dadaşov Bakıdakı Mərkəzi fəhlə klubunun dram dərniyinin fəallarından olub. Sovet hökumətinin təşkil etdiyi təbliğət və təşviqat briqadalarının fəal üzvü kimi Azərbaycanın rayonlarında aktyor, müğənni kimi çıxışlar edib. 1923-cü ildə milli səhnə mədəniyyətimizi peşəkar ixtisaslı kadrlarla təmin etmək məqsədilə Bakı Teatr Məktəbi (Texnikumu) açılıb. Soltan Dadaşov həmin məktəbin ilk məzunlarından olub və 1924-cü ildə həminin Milli Dram Teatrının yardım heyətində aktyorluq edib. Texnikumda oxuduğu illərdə teatrın səhnəsində təməşaya qoyulmuş bir sıra əsərlərdə epizod rollar oynayıb. Fərasətli tələbə olduğuna, Bakı Teatr Məktəbini əla qiymətlərlə bitirdiyinə, rus dilində sərbəst danışdığına, həssas musiqi duyumuna, Milli Dram Teatrının səhnəsindəki sərbəst yaradıcılıq cəhdlərinə görə və ən əsası, sənət müəllimi Aleksandr Tuqanovun zəmanəti ilə Azərbaycan Respublikasının Xalq Maarif Komissarlığı (XMK) 1927-ci ildə Soltan Dadaşovu Moskvada təhsilini davam etdirməyə göndərib. Mərkəzi Teatr Texnikumunda dörd il təhsil alan Soltan Dadaşov 1931-ci ildə Bakıya musiqili teatr rejissoru ixtisası ilə qayıdıb. O, Moskvada Aleksey Popov, Boris Zaxava, Andrey Petrovski, Boris Suskeviç kimi məşhur pədaqoqlardan sənət ixtisası dərsi almış, rejissuranın estetik və fəlsəfi əsaslarına bacarıqla yiyələnmişdi.

Təhsilini bitirib təyinatla Azərbaycan Xalq Maarif Komissarlığının sərəncamına göndərilən Soltan Dadaşov opera teatrına quruluşçu rejissor təyin olunub. O, opera teatrında çalışan ilk peşəkar təhsil almış rejissor idi və buna görə də elə ilk işindən onun quruluşları əzəmətli vüsətinə, zəngin koloritinə və təməşaların səhnə həllinin bəstəkarların partiturası ilə uyğun gəlməsinə görə seçilirdi. S.Dadaşov milli muğam operalarını monumental səpkidə hazırlamağa cəhd göstərən və bu sahədə dəyərli nailiyyətlər qazanan, bugünədək davam edən ənənənin təməlini qoyan cəsəratli, yaradıcı və novator rejissor idi. Hansısa klassik operanın əsas partiyalarını azərbaycanca oxuyan vokal ustalarını təkidlə aktyorluq sənətinin incələrinə yiyələnəyə, obrazın psixoloji-estetik, sosial-fəlsəfi mahiyyətini ifadəli cizgilərlə təməşaçılara çatdırmağa təhrik edən ilk milli opera rejissoru da məhz S.Dadaşov olub. O, Opera və Balet Teatrında otuz səkkiz illik rejissorluğu dövründə Üzeyir bəy Hacıbəyovun “O olmasın, bu olsun” (“Məşədi İbad”), “Arşın mal alan”, “Leyli və Məcnun” (bir neçə quruluşda), “Cəbhə və kəmə”, “Əsli və Kərəm”, Müslüm Maqomayevin “Nərgiz”, “Şah İsmayıl” (bir neçə quruluşda), Zülfüqar bəy Hacıbəyovun “Aşiq Qərib” (iki quruluşda), Cüppe Verdinin “Riqoletto”, “Traviata”, Soltan Hacıbəyovun “Gülşən” (balet), İbrahimov Məmmədovun “Tülkü və Alabaş”, Rujero Leonkovallının “Məzhəkəçilər” əsərlərinin quruluşçu rejissoru olub.

Aşqabad Dövlət Azərbaycan Teatrı “Dram və Opera Teatrı” adı ilə fəaliyyət göstərdiyi vaxtlarda Soltan Dadaşov həmin kollektivdə təməşə hazırlamağa dəvət edi-

Xalq artisti Soltan Dadaşovun anım günüdür

lib. Rejissor 1937-ci ilin dekabrında Aşqabad teatrında Müslüm Maqomayevin “Şah İsmayıl” operasının məşqlərinə başlayıb. Operanın premyerası 1938-ci il yanvarın 16-da göstərilərək, tənənəli keçən təməşə sənət ocağının yaradıcılığında hadisə kimi qiymətləndirilib. 1938-ci ildə Moskvada keçirilən Azərbaycan Ədəbiyyatı və İncəsənəti Dekadasında (ongünlüyündə) “Arşın mal alan” operettasının böyük uğurundan sonra Bakıda müstəqil Musiqili Komediya Teatrı yaratmaq barədə dövlətin qərarı oldu. Teatrın ilk işi kimi Zülfüqar bəy Hacıbəyovun “Evliyən subay” operettası seçildi. Operettanın rejissorluğu Soltan Dadaşova tapşırıldı və əsərin ilk təməşası 1938-ci il mayın 30-da “Rote Fane” parkının (İndiki “Nizami” parkı) möhtəşəm yay salonunda göstərildi. Soltan Dadaşov 1941-ci il mayın 21-də Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının ifasında monumental, etno-mədəni xalq mərasim oyun-təməşasını təməşaçılara təqdim etdi. Filarmoniyada göstərilən bu təməşə milli musiqi folkloru xəzinəmizin poetik vüsətinə, etnogenezislə bağlı estetik-psixoloji məziyyətlərini böyük ustalıqla səhnədə təcəssüm etdirə bilmişdi.

1945-ci ildə Bakıda ilk dəfə dövlət səviyəsində Azərbaycan sirki təşkil olunanda rejissorluq işi Soltan Dadaşova tapşırıldı. Onun rejissorluğunda proqramlara milli “zoxana”, “qaravəlli”, “hoqqa” oyun estetikalarının prinsip və formalarını cəsəratlə gətirməsi ilə sirk kollektivi Moskvada, Pəterburqda, Minskə, Riqada, Vilnüsə, Tallində çıxışlar edib. 1967-ci ildə Soltan Dadaşov sirk proqramında milli folklorumuzun bütün estetik gözəlliklərini, etno-mədəni tariximizin oyun-təməşə səciyyətlərini təcəssüm etdirən xüsusi “Novruz” proqramı hazırlayıb.

Opera və Balet Teatrında işləyən Soltan Dadaşov 1949-cu ildə bağlanmış Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının aktyorlarını, əsasən Filarmoniyanın estradasında çalışan sənətçilərini bir yərə cəm edib. 1954-cü ildə dövlət sözü yazılmadan Azərbaycan Musiqili Komediya Teatrı kimi truppanın fəaliyyətinə nail olub. “Arşın mal alan”, “Məşədi İbad”, dramaturq Məhərrəm Əlizadənin və bəstəkar Ağası Məşədibəyovun “Toy kimindir?”, dramaturq Süleyman Rüstəmin və bəstəkar Səid Rüstəmovun “Durna” operettalarını burada təməşaya hazırlayıb. Məhz bu kollektivin güclü bazasında truppə 1956-cı ildə yəni-dən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı kimi fəaliyyətə başlayıb və bu günədək yaradıcılığını davam etdirməkdədir. S.Dadaşovun rejissor üslubunun novatorluq xüsusiyyətləri, məzun və forma həllində milli xalq oyunlarından bəhrələnmə cəhdləri Gənc Təməşaçılar Teatrının yaradıcı heyətinin də diqqətini cəlb etmişdi. İyirmi yaşına çatanda sənətkar kimi qəbul olunan Soltan Dadaşovun rejissorluğu ilə 1933-1936-cı illər ərzində GTT-də Qriqori Kornellinin “Qaçaq Səməd”, Zəfər Nəmətovla Əli Həsənovun “Qaralar Ölkəsində”, Əli Həsənovla Əliməmməd Atayevin “Sürət”, “Çelyuskinçilər”, Mirmehdi Seyidzadənin “Nərgiz” əsərləri təməşaya qoyulmuşdur. Onun rejissorluğu ilə Dağıstan Muxtar Respublikasındakı Süleyman Stalski adına Ləzgi Dövlət Dram Teatrında M.Xurişlova ilə M.Çistyakovanın “Şahid Sulak” (1960) pyesi təməşaya hazırlanıb. Soltan Dadaşovun yazdığı, Mirzə Ələkbər Sabirin yaradıcılığının bədi məziyyətlərini, kəskin satirasının ictimai mahiyyətini təcəssüm etdirən “Keçmişin məişət səhnələri” libretto-suna Vasif Adıgözəlov musiqili komediya bəstələyib. Həmin əsər 1962-ci ildə rejissor Əliheydər Ələkbərovun quruluşunda Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında təməşaya qoyulub.

1934-cü ildən pədaqoji fəaliyyətlə də məşğul olan S.Dadaşov uzun illər Azərbaycan Dövlət Teatr İnstitutunda aktyor və rejissor sənətindən dərş deyib. Milli opera teatrı tarixini, onun görkəmli sənətkarlarının yaradıcılıq yolunu dərinlən bilən S.Dadaşov “Mirzə Fətəli Axundzadə adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrı” kitabının, Xalq artisti Hüseynağa Hacıbəyov barədə monoqrafiyanın müəllifidir. Eyni zamanda Azərbaycan estradasında rejissorluq etmiş, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının Mahını və Rəqs Ansamblı üçün rəngarəng proqram kompozisiyaları hazırlayıb. Azərbaycan musiqili teatrının inkişafında xidmətlərinə və rejissorluq sənətində qazandığı ciddi nailiyyətlərə görə Soltan Dadaşov 1940-cı il aprelin 23-də Azərbaycan SSR Əməkdar incəsənət xadimi və 1958-ci il aprelin 26-da Xalq artisti fəxri adları ilə təltif olunub.

Görkəmli sənətkar S.Dadaşov 1969-cu il sentyabrın 7-də Bakıda vəfat edib. Məzarı ikinci Fəxri Xiyabandır.